

ПАТРІОТИЧНЕ СПРЯМУВАННЯ СУЧАСНОГО НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ

4. Колесса Ф.М. Народнопісенна ритміка в поезіях І. Франка. // Ф.М. Колесса. Фольклористичні праці / Ф.М. Колесса / [Упоряд. В.А. Юзвенко] – Київ: Наукова думка, 1970. – С. 327 – 346.

5. Колесса Ф.М. Фольклористичні праці / Ф.М. Колесса / [Упоряд. В.А. Юзвенко] – Київ: Наукова думка, 1970. – 416 с.

6. Людкевич С. Націоналізм у музиці // С. Людкевич. Дослідження, статті, рецензії, виступи: у 2 т. Т. 1 / С. Людкевич / [Упоряд., ред., вступ. ст., пер. і прим. З. Штундер]. – Львів: Дивосвіт, 1999. – С. 35 – 52.

7. Маринюк В., Доля В. Ментальне поле національної свідомості // Науковий збірник Українського Вільного Університету. – Т. 16. – С. 310 – 315.

8. Словник літературознавчих термінів. Видання третє, перероблене і доповнене. [Упоряд. Лесин В., Пулинець О.] – Київ: Радянська школа, 1871. – 488 с.

9. Франко І.Я. Зібрання творів у 50-и томах. Т. 1. – Київ: Наукова думка, 1976. – 502 с.

10. Франко І.Я. Зібрання творів у 50-и томах. Т. 2. – Київ: Наукова думка, 1976. – 544 с.

Стаття надійшла до редакції 18.06.2016

УДК 37.035.6

Василь Довгошя, викладач кафедри методики музичного виховання і диригування
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

ПАТРІОТИЧНЕ СПРЯМУВАННЯ СУЧАСНОГО НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ

Розбудова держави вимагає, щоб Україна мала своїх патріотів, здатних розвивати й захищати її. Тому гостро постає питання про виховання громадянина нової формації, свідомого, творчого, готового до плідної праці в різних сферах суспільного життя. Це зумовлює необхідність дослідницьких пошуків цього напрямку в контексті підвищення якості освіти та виховання.

Ключові слова: патріотизм, національне виховання, громадянське суспільство, навчально-виховний процес, музичне мистецтво, особистість вчителя.

Літ. 9.

Васи́лий Довгошя, преподаватель кафедры методики музыкального воспитания и дирижирования
Дрогобычского государственного педагогического университета имени Ивана Франко

ПАТРИОТИЧЕСКОЕ НАПРАВЛЕНИЕ СОВРЕМЕННОГО УЧЕБНО- ВОСПИТАТЕЛЬНОГО ПРОЦЕССА УЧЕНИЧЕСКОЙ МОЛОДЕЖИ

Развитие государства требует, чтобы Украина имела своих патриотов, способных развивать и защищать ее. Поэтому остро встает вопрос о воспитании гражданина новой формации, сознательного, творческого, готового к плодотворной работе в различных сферах общественной жизни. Это вызывает необходимость исследовательских поисков этого направления в контексте повышения качества образования и воспитания.

Ключевые слова: патриотизм, национальное воспитание, гражданское общество, учебно-воспитательный процесс, музыкальное искусство, личность учителя.

Vasyl Dovhoshyya, Lecturer of the Methods of Music
Education and Conducting Department
Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University

THE PATRIOTIC DIRECTION OF THE MODERN EDUCATIONAL PROCESS OF PUPILS

The state building requires the patriots, that will be able to promote and defend Ukraine. The article arises the question about the education of the citizens of the new formation, that are conscious, creative and ready for productive work in various areas of public life. This causes the necessity of the research finding of this trend in the context of improving the quality of education and training.

Keywords: patriotism, national education, civil society, an educational process, musical art, a personality of the teacher.

Постановка проблеми. Проблеми соціально-економічного становища українського суспільства на сучасному етапі, зниження рівня життя більшості населення, його розшарування, знецінення традиційних моральних норм і цінностей,

пропаганда жорстокості, бездуховності, насильства негативно впливають на моральні цінності підростаючого покоління. На думку П. Щербаня, в державі “відбувається процес деморалізації, дебілізації і денационалізації сучасної молоді, яка втрачає не тільки національне, а й

людське обличчя” [9, 5]. У цих умовах гостро постає необхідність відтворювати в українському суспільстві почуття істинного патріотизму як духовно-моральної та соціальної цінності, формувати у молоді громадянсько активні, соціально значущі якості, які вона зможе проявити в усіх видах діяльності, і, перш за все, пов’язаних із захистом інтересів своєї родини, рідного краю, народу та Батьківщини, реалізації особистого потенціалу на благо зміцнення української держави.

Про забезпечення формування патріота України, який чітко орієнтується в сучасних реаліях йдеться у Національній Доктрині розвитку освіти України у XXI столітті: “Освіта виховує громадянина і патріота України, прищеплює любов до української мови і культури, повагу до народних традицій. Вона підпорядкована формуванню системи національних інтересів як головних пріоритетів світоглядної культури особистості і разом з тим сприяє оволодінню багатствами світової культури, вихованню поваги до народів світу” [5, 4].

Роль патріотизму відзначав ще К.Д. Ушинський: “Як немає людини без самолюбства, так немає людини без любові до вітчизни, і ця любов дає вихованню вірний ключ до серця людини і могутню опору для боротьби з її шкідливими природними, особистими, сімейними, родовими нахилами” [8, 160].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Важливими у процесі теоретичного усвідомлення нових тенденцій у вітчизняній педагогічній науці є роботи О.Вишневського, П.Кононенка, Б.Ступарика, Б.Чижевського та ін., які в основу патріотичного виховання ставлять національну свідомість та наголошують на усвідомленні безперечної цінності Батьківщини. Виховання патріотизму сучасні вчені розуміють як “формування гармонійної, розвиненої, високоосвіченої, соціально активної й національно свідомої людини, наділеної глибокою громадянською відповідальністю, здоровими інтелектуально-творчими й духовними якостями, родинними й патріотичними почуттями, працьовитістю, господарською кмітливістю, підприємливістю й ініціативністю” [7, 6].

Спираючись на філософські, педагогічні, психологічні дослідження, сучасні дослідники активно шукають шляхи поліпшення національного виховання особистості. Вагомий внесок у розв’язання цієї проблеми внесли І.Д. Бех, М.Й. Боришевський, І.А. Зязюн, М.Г. Стельмахович, О.М. Сухомлинська та ін.

Мета дослідження – зацентувати увагу на

актуалізації питання патріотичного виховання учнівської молоді та висвітлення можливостей його реалізації в умовах сучасної концепції освіти.

Виклад матеріалу. Всебічний розвиток людини як особистості та формування її національної самосвідомості становить головну мету концепції гуманізації та гуманітаризації системи освіти, проголошеної державною національною програмою освіти “Україна XXI століття”. Про виховання особистості в душі любові до Батьківщини й усвідомлення свого громадянського обов’язку на основі національних духовних цінностей в поєднанні із загальнолюдськими йдеться і в законах України “Про освіту” та “Про загальну середню освіту”. Проект “Концепції 12-річної середньої загальноосвітньої школи” також виділяє формування особистісних якостей громадянина-патріота України серед пріоритетів змісту освіти.

Становлення в Україні громадянського суспільства потребує посиленої уваги до проблем сучасної загальноосвітньої школи. Визначаючи духовну культуру як аспект культурного багатства, що веде до досягнення абсолютних ідеалів (Істина, Добро, Краса), допомагає формувати у підлітків моральні та світоглядні ідеали, хочемо підкреслити, що в сучасному суспільстві, коли освіта досягає все нових і нових успіхів, типовим стає індивід, якого часто називають “бездуховним інтелектуалом”. Відомо, якими безмежними є найрізноманітніші почуття, емоції, настрої, задуми, ідеали, цінності кожної людини. Це – її внутрішній або духовний світ, і формування його дуже важливе. І. Бех справедливо зазначає, що “морально-духовна вихованість підростаючої особистості виступає пріоритетною метою всієї освітньої системи” [1, 33].

Сьогодні навчально-виховний процес у школі повинен забезпечувати освітні потреби кожного учня відповідно до його нахилів, інтересів, можливостей. Пріоритетними у його змісті мають бути виховання загальнолюдських цінностей особистості (доброти, милосердя, любові, чесності, гідності, краси, мудрості, справедливості, толерантності та ін.), стимулювання її внутрішніх сил до саморозвитку і самовиховання. Освітньо-виховний процес має бути спрямований “...на духовне збагачення людини, що розкриває свої здібності до самореалізації та саморозкриття” [4, 38]. В цьому контексті слід говорити не тільки про виховання, але й про весь процес едукації, який включає в себе навчання, виховання і розвиток.

Навчання – це процес закріплення в пам’яті інформації у вигляді знань, умінь і навичок.

ПАТРІОТИЧНЕ СПРЯМУВАННЯ СУЧАСНОГО НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ

Виховання – процес формування досвіду ставлення людини до зовнішнього середовища (до суспільства і природи).

Розвиток – це удосконалення духовних, соціальних і фізичних можливостей людини.

Говорячи про “національне виховання” професор Омелян Вишневецький відзначає двозначність цього терміну. “По-перше – це національне виховання, що випливає з основ державності і відповідає процесам державотворення. За К. Ушинським, таку багатоаспектну систему доцільно називати українським вихованням. Воно стосується всіх громадян України, незалежно від їх етнічного походження, і висуває до них однакові вимоги. По-друге – це національно-етнічне виховання нашого народу, під яким розуміються виховні зусилля, спрямовані на відродження природовідповідного національного самоусвідомлення української дитини” [2, 278 – 279].

Також слід розрізнити поняття націоналізм та патріотизм. Національне для будь-якої людини є вродженим. І почуття націоналізму буде загострене там, де матиме місце національна несправедливість, а отже, націоналізм – це реакція ставлення до власної держави. Якщо націоналіст любить свою націю, то патріот любить свою Батьківщину. Тому патріотизм (громадянськість) є ширшим поняттям, ніж націоналізм.

В цьому аспекті важливу роль в навчально-виховному процесі загальноосвітньої школи відіграє саме вчитель музичного мистецтва, висококваліфікована підготовка якого належить до вагомих проблем сьогодення. У школі все починається з учителя. І хоча результати навчання й виховання учнів залежали від трьох чинників: хто навчає, кого навчають, як навчають, – важко сказати, що важливіше. Безумовно, величезною у справі музичного виховання є роль особистості учителя. Він, як носій знань, передає їх учням, і чим більше володіє знаннями, вміннями й навичками з музичного мистецтва, тим краще засвоюють зміст дисципліни діти.

Є очевидним те, що в сучасній соціально-педагогічній ситуації школі потрібні нові науково обґрунтовані концепції, парадигми та методики виховання, які зможуть забезпечити підготовку учнів до життя в суспільстві з новим політичним і соціально-економічним устроєм. Учитель з авторитарно-педагогічним світоглядом, який не вважає важливим особистісний саморозвиток людини, не визнає внутрішній світ джерелом особистісного зростання, сам неспроможний до повноцінного особистісного та професійного вдосконалення та становлення.

Розглядаючи музичне мистецтво в сучасних школах як загальну, поряд з іншими, навчальну дисципліну, можна стверджувати, що цьому предмету повинна приділятися значно більша увага, адже саме для уроків музичного мистецтва характерною рисою є особлива емоційна атмосфера. Це саме та сфера практичної діяльності вчителя, яка ґрунтується на дуже широкому діапазоні загальнонаукових, мистецтвознавчих і художніх знань. І саме тут завдання формування національно-патріотичних почуттів мають значний потенціал своєї реалізації.

В рамках дослідження, з огляду на воєнні події, які відбуваються сьогодні в нашій державі ми акцентуємо увагу на ролі вчителя у формуванні саме національно-патріотичних цінностей школярів. Не оговтавшись від складних воєнних часів минулого століття, як знову трагічні події починаючи з кінця 2013 року забирають кращих патріотів нашої країни. Україна добре пам’ятає часи УПА, підпільну боротьбу, вивезення в Сибір, табори, катування, смерті. Нам достатньо одного заклик – і народ виходить на вулиці, кидає роботу, навчання, усі справи і йде “боронити неньку”. Хоча, як виявилось, готові й до більшого. Бо так нас виховали, так співається в тих піснях, які чули з дитинства, так говорять наші поети-пророки, такими були наші батьки, діди, прадіди, так чинили наші герої. І це вже на рівні підсвідомості. Тому сьогодні тема національності, патріотизму звучить вкрай гостро і актуально. “В основі виховання будь-якого народу лежить природна потреба у самозбереженні, самовдосконаленні, самоствердженні, шляхом розбудови власної держави. Через це будь-яке виховання завжди має бути національним”, – зазначає проф. О. Вишневецький [2, 277].

Важливим аспектом у вихованні національно-патріотичних почуттів є знання вагомих історичних подій народу. Відомо, що найяскравішою постаттю духовного відродження України став Тарас Шевченко. Його поезія має глибоке народне підґрунтя і у всі часи сприймалася як програмні твори-маніфести національної дії. Музично оправлені твори Шевченка сприймалися народом як гимнові пісні. Серед них дві найбільш популярні. Це “Реве та стогне Дніпр широкий” та “Заповіт”. Цікава історія музики “Заповіту”. Через сім років після смерті автора “Кобзаря” громадськість Львова збиралася вперше відзначити Шевченкові роковини великим концертом. Тоді ще майже не було пісень на слова Т. Шевченка. зважаючи на цю прикру обставину львів’яни звернулися до молодого київського композитора Миколи

Лисенка з проханням написати музику до “Заповіту”. Микола Віталійович з радістю погодився. Це був його перший оригінальний твір, який прозвучав у виконанні зведеного хору львівської громади у ювілейні шевченківські дні 1868 року. Одночасно з М. Лисенком написав музику до “Заповіту” й галицький композитор Михайло Вербицький. У 1870 році з’явилася нова цілком оригінальна мелодія “Заповіту”, яка швидко поширилася по всій Україні і незабаром стала популярною народною піснею. Написав її полтавський учитель музики Гордій Павлович Гладкий. Твір Г.П. Гладкого дуже сподобався М.В. Лисенкові. Він зробив у ньому кілька незначних поправок, і “...пісня птахом крилатим полинула у великий світ. Вона переходила від покоління до покоління як дорогоцінний скарб, як велике духовне надбання українського народу” [6, 18]. Цей “Заповіт” співаємо ми і сьогодні.

Гимном-молитвою, яка до сьогоднішнього дня має повне визнання в народі, і є релігійним гимном, що виконується на всіх церковних і навіть державних святах є “Боже Великий Єдиний”.

Серед інших відомих пісень патріотичного спрямування “Ми гайдамаки”, “Не пора” (Сл.І. Франка, досі не встановлено кому належить мелодія. До її опрацювання зверталися ряд композиторів, перший з яких – Денис Січинський), “Вічний революціонер” (Сл.І. Франка. Першу спробу дати музичне втілення творові І. Франка зробив композитор Станіслав Людкевич. Також могутні крила віршу дала музика М. Лисенка, що з’явилася в 1905 р. і стала вінцем хорової творчості М. Лисенка)

Початок ХХ сторіччя характерний великим піднесенням українського національного руху у всіх його проявах. В цей час з’являються такі відомі нам пісні як “Тей, там на горі Січ іде”, “Чуєш, брате мій” (інша назва “Журавлі”) Найбільш популярні обробки твору зробили К. Стеценко і А.Авдієвський, хоча до її аранжування зверталися С. Людкевич, М. Гайворонський (1914, 1944), Ф. Колесса (1915), М. Леонтович, О. Кошиць, М. Колесса, Б. Вахнянин, Я. Ярославенко, О. Свешніков, О. Миньківський, Л. Ревуцький та ін. Пісня дала назву українському чоловічому хорові “Журавлі” з Польщі, який успішно гастролював в Україні у 1989 – 1990 роках. Свою неповторну виконавську інтерпретацію даного твору зробили народні артисти України Б.Гмиря та Д. Гнатюк), “Ой, у лузі червона калина”, і, звичайно, український національний гімн “Ще не вмерла Україна”.

Висновки. У Концепції середньої загальноосвітньої національної школи України зазначено, що головною

метою національного виховання на сучасному етапі є “передача молодому поколінню соціального досвіду, багатства духовної культури народу, його національної ментальності, своєрідності світогляду і на цій основі формування особистісних рис громадянина України, які включають у себе національну самосвідомість, розвинену духовність, моральну, художньо-естетичну, правову, трудову, фізичну, екологічну культуру, розвиток індивідуальних здібностей і таланту” [3]. Сьогодні цей досвід підкріплений реальними подіями. Український народ витворив свій національний епос, який став історичним свідченням зрілості нації, її здатності відчувати власне значення у всесвітній історії. Для формування національної свідомості молоді дуже важливо поєднання національного і музично-естетичного виховання. Вчителям, вихователям, батькам слід брати до уваги соціальні і політичні фактори, які впливають на національний характер, можуть його як зміцнювати і поглиблювати так і послабляти та гальмувати. Історична місія батьків, педагогів, усієї громадськості – сприяти створенню таких суспільно-політичних умов і виробляти в учнівській молоді таку громадянську позицію, які б не руйнували національний характер, а всіляко його підтримували, зберігали і розвивали.

1. Бех І.Д. Цінності як ядро особистості / Цінності освіти і виховання: Наук.-метод. зб. / За заг. ред. О.В. Сухомлинської, ред. П.П. Ігнатенка, Р.П. Сеульського, упор. О.М. Павліченка. – К., 1997. – С. 8 – 11.

2. Вишневецький О. Теоретичні основи сучасної української педагогіки. – Дрогобич: Коло, 2006. – 608 с.

3. Концепція громадянського виховання особистості в умовах розвитку української держави // Педагогічна газета. – 2000. – № 6 (72). – С. 6.

4. Кушнір В.А. Теоретико-методологічні основи системного аналізу педагогічного процесу. – К., 2003. – 453 с.

5. Національна Доктрина розвитку освіти України // Освіта. – 2002. – № 26 (24 квітня – 1 травня). – С. 2 – 4.

6. Нудьга Г. Українська пісня в світі. – Київ: Музична Україна, 1989. – 533 с.

7. Педагогіка: Хрестоматія / Уклад.: А.І. Кузьмінський, В.Л. Омелянко. К., 2003. С. 336.

8. Ушинський К. Про народність у громадянському вихованні. Вибр. пед. твори. К., 1913. – Т. I. – С. 160.

9. Шуть С. Національно-патріотичне виховання молоді в сучасних умовах. Тези до публічного виступу // Управління освітою. – 2014. – № 2 (326). – С. 27 – 30.

Стаття надійшла до редакції 25.05.2016